

KS. WALDEMAR W. ŻUREK – LUBLIN

STAN BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH W POLSCE

Omawiając stan bibliotek kościelnych w Polsce, będziemy starali się odpowiedzieć na następujące pytania:

1. Ile obecnie w Polsce jest bibliotek kościelnych?
2. Jaki jest charakter ich zbiorów?
3. Jaka jest organizacja bibliotek kościelnych?
4. Co należałoby uczynić w tych placówkach kościelnych, aby wychodziły one naprzeciw oczekiwaniom współczesnych czytelników?

Na samym początku zastrzegam się, że nie omówię wystarczająco tyłu zagadnień i nie odpowiem wyczerpująco na wyżej postawione pytania. Po pierwsze nie jest to możliwe w tak krótkim czasie, a po drugie uważam, że nie jest to tutaj konieczne. Intencją moją jest przedstawienie problemu i podanie pewnych myśli, które życzliwie przez Państwo przyjęte, doprowadziłyby ostatecznie do wydania przez Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, którego jestem pracownikiem, w miarę aktualnego i całościowego informatora o Bibliotekach kościelnych w Polsce.

Encyklopedia Katolicka mówiąc o bibliotekach kościelnych podaje ich definicję w sensie ścisłym i w sensie szerszym. Biblioteki kościelne w sensie ścisłym są to placówki będące własnością Kościoła katolickiego i innych chrześcijańskich ugrupowań wyznaniowych. W sensie szerszym – to biblioteki utrzymywane przez państwo, związki lub instytucje społeczne dla kształcenia duchowieństwa i podnoszenia kultury religijnej w społeczeństwie¹. Ich zróżnicowanie nastąpiło wskutek rozwoju historycznego, w zależności od instytucji, którym miały służyć i przy których powstawały: biblioteka papieska (Watykańska), biblioteki katedralne lub kapitulne, kolegiackie, dekanalne i parafialne, klasztorne, seminaryjne, kolegiów i akademii zakonnych, uniwersytetów i instytutów świeckich.

---

¹ W. Nowodworski, *Biblioteki kościelne*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1976, kol. 497.

Ile jest obecnie bibliotek kościelnych w Polsce?

W przeszłości z różnych powodów ustalenie liczby bibliotek kościelnych nie było łatwe. Obecnie obliczenie jest stosunkowo łatwo wykonać, zważywszy że dysponujemy odpowiednimi stronami internetowymi. Jednak i tam informacje zawarte są niepełne i nie zawsze na bieżąco aktualizowane.

W 1926 r. autor w dziele *Zbiory polskie* uwzględnił także zbiory kościelne, wyliczając je w porządku alfabetycznym. Liczba bibliotek kościelnych, zarówno diecezjalnych jak i zakonnych, w ówczesnej Polsce wynosiła ponad 200 placówek. I chociaż wykaz ten był najpełniejszy wśród równoległe wtedy istniejących, nie był do końca aktualny². Także późniejsze wykazy publikowane na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych ubiegłego stulecia nie przyniosły kompletnej i pełnej rejestracji bibliotek kościelnych.

Rejestracja bibliotek kościelnych w Polsce po II wojnie światowej wykazała, że instytucji kościelnych posiadających biblioteki było 32. Jednak nie wszystkie z tych placówek określiły ilość posiadanych tomów. W 1947 r. tomy bibliotek kościelnych zamykały się liczbą 293.700³. Przeprowadzona w roku następnym ogólnopolska rejestracja bibliotek naukowych, ogłoszona w Biuletynie Państwowego Instytutu Książki w Łodzi, wyliczała 14 bibliotek diecezjalnych (seminaryjnych) i 42 biblioteki zakonne. Na podstawie tego spisu biblioteki kościelne posiadały już 433.300 tomów. Ale i ten wykaz nie był pełny. Nie wnikając w szczegóły, wystarczy wspomnieć, że w jego spisie brak było wielu poważnych bibliotek kościelnych, a podawane cyfry w wielu wypadkach nie były prawdziwe.

W *Przeglądzie Bibliotecznym* z 1949 r. w artykule: *Stan bibliotek polskich*, autorka Maria Wodzinowska traktując o bibliotekach kościelnych napisała: „Bibliotek duchownych było przed wojną sto kilkadziesiąt. W czasie wojny poniosły one stosunkowo niewielkie straty – zupełnie zniszczonych jest kilkanaście. Obecnie znany jest stan liczbowy zaledwie 37 bibliotek. Księgozbiór ich wynosi około ½ miliona tomów. Najbogatsza – to Biblioteka Bobolanum w Lublinie (60.000 tomów), Biblioteka Seminarium Duchownego w Sandomierzu (40.000) i Biblioteka OO. Paulinów na Jasnej Górze (30.000). Biorąc pod uwagę, że ok. 60% tych bibliotek nie podało jeszcze swego stanu liczbowego, trzeba przyjąć, że liczba tomów dla ogółu bibliotek typu tego jest faktycznie wyższa”⁴.

Jak z powyższej wypowiedzi wynika, nie trudno zauważyć, że i ta informacja, podobnie jak poprzednie, nie jest ani ścisła, ani pełna. Próby określenia dokładniejszych danych liczbowych o bibliotekach kościelnych w Polsce podjęła Bib-

² E. Chwałewik, *Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone*, t. 1-2, Kraków 1926-1927.

³ *Mały Rocznik Statystyczny* za rok 1947.

⁴ Cyt. za R. Gustaw, *Stan i potrzeby bibliotek kościelnych oraz program pracy na najbliższy okres*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1 (1959) s. 35.

lioteka Uniwersytecka KUL w Lublinie, która przygotowała ankietę i wręczyła ją uczestnikom Kursu Bibliotecznego w 1955 r., czyli przedstawicielom prawie wszystkich bibliotek kościelnych w Polsce. Niestety i ta inicjatywa nie przyniosła spodziewanych rezultatów.

Informator o bibliotekach i ośrodkach informacji w Polsce na rok 1996/1997 wydany przez Bibliotekę Narodową w 1997 r. podaje, że bibliotek kościelnych w Polsce jest 87, w tym katolickich 84. Wspomniany *Informator* podaje następujący stan katolickich bibliotek kościelnych: wyższych uczelni i fakultetów teologicznych 4, Wyższych Seminariów Duchownych 49, bibliotek diecezjalnych 4, zakonnych 24, parafialnych 4, szkolnych 2. Autorzy opracowania uzyskali dane na podstawie wyników ankiety rozesłanej w maju 1996 r. do prawie 4.000 bibliotek i ośrodków informacji, których adresy pochodziły z bazy danych z *Informatora* z roku 1995 oraz z bazy katalogu centralnego Biblioteki Narodowej. Również to opracowanie przedstawiające biblioteki kościelne nie jest kompletne i całościowe, z przyczyn od autorów niezależnych⁵.

Późniejszy Informator o bibliotekach i ośrodkach informacji w Polsce na rok 1999 wydany przez Bibliotekę Narodową w 2000 r. wymienia bibliotek kościelnych 127. Autorzy opracowania informują w przedmowie, że oddają do rąk czytelników trzecie, uzupełnione i uaktualizowane wydanie (pierwsze w 1995, drugie rozszerzone 1996/97). Na przeszło 5.400 ankiet rozesłanych do bibliotek i ośrodków informacji naukowej w Polsce i do kilku bibliotek polonijnych, odpowiedziało 80% ankietowanych placówek. Przedstawiając biblioteki kościelne dokonuje podziału i wylicza: biblioteki wyższych uczelni i fakultetów teologicznych 6, Wyższych Seminariów Duchownych 61, bibliotek zakonnych 38, diecezjalnych 10, parafialnych 4, szkolnych 3. Wprawdzie liczba bibliotek kościelnych w tym *Informatorze* jest większa w porównaniu do *Informatora* wydanego w 1997 r., lecz i to wyliczenie nie jest wyczerpujące. Ponadto w wielu wypadkach ten *Informator* wylicza placówki jako biblioteki zakonne, a w rzeczywistości są to biblioteki zakonnych Wyższych Seminariów Duchownych, czyli instytucji naukowych, co podnosi ich rangę⁶.

W 2003 r. Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego podjął prace nad opracowaniem informatora o bibliotekach kościelnych w Polsce. Przez trzy kolejne lata zostały wysłane ankiety do bibliotek kościelnych, rozsianych na terenie kraju. Ankiety były wysyłane trzykrotnie, z rocznym odstępem czasu, w tym do niektórych po raz kolejny. W sumie rozesłano przeszło 500 ankiet do kościelnych placówek biblioteczných: uniwersyteckich, wydziałowych, seminaryjnych, parafialnych i szkolnych, zarówno diecezjalnych jak i zakonnych. Na ankietę pozytywnie odpowiedziało 198

⁵ *Informator o bibliotekach i ośrodkach informacji w Polsce 1996/1997*, opr. J. Sadowska, E. Stefańczyk, Warszawa 1997, s. 362-363.

⁶ *Informator o bibliotekach i ośrodkach informacji w Polsce 1999*, opr. E. Mahrburg, E. Stopniak, Warszawa 2000, s. IX, 570-572.

placówek. Podejmowane kolejne próby nakłonięcia do przekazania odpowiedzi na ankiety, chociażby przez telefon czy osobiste rozmowy, nie doprowadziły do uzyskania wystarczających i wyczerpujących danych do przedstawienia w moim wystąpieniu aktualnej liczby bibliotek kościelnych w Polsce, a tym samym i wydania kompletnego informatora o tych placówkach. Stąd i moje zestawienie nie jest kompletne.

W ostatnich kilkunastu latach jesteśmy świadkami powstających szkół katolickich wszelkiego stopnia: podstawowych, gimnazjalnych, licealnych, zawodowych i pomaturalnych (policealnych). Nie musimy udowadniać teraz znaczenia tych placówek oświatowych w kształceniu i wychowaniu naszych dzieci i młodzieży. Ich tempo rozwoju w naszym kraju jest duże i wciąż wzrasta. Informator wydany w czerwcu 2001 r. przez Radę Szkół Katolickich w Warszawie wymienia 319 szkół katolickich i 2 ośrodki wychowawcze. Na poszczególne diecezje statystyki przedstawiają się następująco: arch. częstochowska 19 szkół, arch. białostocka 5, diec. bielsko-żywiecka 5, diec. drohiczyńska 2, diec. elbląska 2, diec. ełcka 1, arch. gdańska 14, diec. gliwicka 11, arch. gnieźnieńska 11, diec. kaliska 4, arch. katowicka 18, diec. kielecka 3, diec. koszański-kołobrzaska 8, arch. krakowska 37, diec. legnicka 5, arch. lubelska 8, diec. łomżyńska 2, diec. łowicka 6, arch. łódzka 9, diec. opolska 6, diec. pelplińska 12, diec. płocka 3, arch. poznańska 11, arch. przemyska 9, diec. radomska 4, diec. sandomierska 2, diec. siedlecka 6, diec. sosnowiecka 4, arch. szczecińsko-kamieńska 17, diec. tarnowska 4, diec. toruńska 4, arch. warmińska 7, arch. warszawska 31, diec. warszawsko-praska 14, arch. wrocławska 13, diec. zamojsko-lubaczowska 3, diec. zielonogórsko-gorzowska 11. Większość z tych placówek dydaktycznych ma swoją bibliotekę co jest oczywiste, stąd liczba bibliotek kościelnych powiększona o biblioteki szkolne sięga prawie liczby pół tysiąca⁷.

Obecnie, mimo skutecznych możliwości przekazywania informacji współczesnymi nośnikami, znany nam jest wszystkim los ankiet i pewna niechęć do ich wypełniania. Przyczyn tego stanu rzeczy jest, albo raczej może być wiele. Jeden z dyrektorów Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego w Polsce odpowiadając na moją ankietę biblioteczną stwierdził, że średnio przychodzą do jego biura różnego rodzaju zapytania i ankiety do wypełnienia prawie co tydzień a odpowiedzenie na zawarte w nich pytania pochłania niestety sporą ilość czasu. Dalej obok tych i innych trudności, które można by nazwać osobistymi, głównej przyczyny można by szukać w nieuporządkowaniu zbiorów, być może z braku inwentarzy i katalogów bibliotecnych.

Tylko wówczas będzie możliwe podanie dokładnego stanu liczbowego bibliotek kościelnych i ich zasobów, gdy te będą wystarczająco opracowane. Biorąc za podstawę naszych wyliczeń ilość chociażby diecezji i klasztorów poszczególnych zakonów pracujących w Polsce możemy w dużym przybliżeniu podać przynajmniej liczbę bibliotek kościelnych w Polsce.

⁷ *Informator adresowy szkół katolickich w Polsce*, opr. K. Śliwiński, B. A. Flak, Warszawa 2001.

Wydaje mi się, że najogólniej można podzielić biblioteki kościelne na: diecezjalne i zakonne, a to ze względu na ich właściciela. Inny podział to biblioteki: szkół wyższych (uniwersytetów) i wydziałów teologicznych, instytutów teologicznych, seminariów duchownych (diecezjalnych i zakonnych), szkolne, biblioteki zakonne, diecezjalne i parafialne.

Biblioteki szkół wyższych i wydziałów teologicznych: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Filia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Stalowej Woli, Uniwersytet Kard. Stefana Wyszyńskiego (Warszawa), Papieska Akademia Teologiczna (Kraków), Papieski Fakultet Teologiczny (Wrocław), Papieski Wydział Teologiczny (Poznań), Papieski Wydział Teologiczny (Warszawa), Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania (Łódź), Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum” (Kraków), Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Wszystkich razem 14.

Biblioteki diecezjalnych Wyższych Seminariów Duchownych: Białystok, Bielsko Białe w Krakowie, Bydgoszcz, Częstochowa, Drohiczyn, Elbląg, Ełk, Gdańsk, Gliwice w Opolu, Gniezno, Kalisz, Katowice, Kielce, Koszalin, Kraków, Legnica, Lublin, Łomża, Łowicz, Łódź, Olsztyn, Opole, Pelplin, Płock, Poznań, Przemyśl, Przemyśl-Warszawa (greckokatolickie) w Lublinie, Radom, Rzeszów, Sandomierz, Siedlce, Sosnowiec w Krakowie, Szczecin, Tarnów, Toruń, Wałbrzych we Wrocławiu, Warszawa (Archidiecezjalne), Warszawa-Ordynariat Polowy w Archidiecezjalnym w Warszawie, Warszawa-Praga, Włocławek, Wrocław, Wrocław-Gdańsk (greckokatolickie), Zamość, Zielona Góra. Z 44 diecezji katolickich w Polsce⁸, funkcjonuje 38 Wyższych Seminariów Duchownych w Polsce, w których studiują klerycy, a te seminaria posiadają własne biblioteki.

Biblioteki zakonnych Wyższych Seminariów Duchownych i Domów Studiów: Bazylianie – Warszawa; Ojcowie Biali – Lublin; Chrystusowcy – Poznań; Cystersi – Kraków Mogiła; Dominikanie – Kraków (filozofia) – Warszawa (teologia); Franciszkanie (bernardyni) prow. Niepokalanego Poczęcia NMP – Kalwaria Zebrzydowska, prow. Wniebowzięcia NMP – Katowice, prow. Matki Bożej Anielskiej – Kraków, prow. św. Jadwigi – Wrocław, prow. św. F. z Asyżu – Wronki; Franciszkanie Konwentualni: prow. św. Antoniego i bł. Jakuba Strzeżmie – Kraków, prow. MB Niepokalanej – Łódź Łągowniki; Jezuici: prow. Polski południowej – Kraków, prow. Wielkopolsko-mazowiecka – Warszawa; Kamilianie – Buraków Łomianki; Kanonicy Regularni – Kraków; Kapucyni: prow. krakowska – Kraków, prow. Warszawska – Lublin; Karmelici – Kraków; Karmelici Bosi prow. warszawska – Warszawa, Poznań, prow. krakowska – Kraków; Klaretyni – Wrocław; Marianie – Lublin; Michalicy – Kraków; Misjonarze św. W.

⁸ W tej liczbie mieszczą się: Ordynariat Polowy – Warszawa, Metropolia obrządku greckokatolickiego – Przemyśl-Warszawa, Diecezja obrządku greckokatolickiego – Wrocław-Gdańsk.

à Paulo – Kraków; Misjonarze Ducha Świętego – Bydgoszcz; Misjonarze Krwi Chrystusa – Ożarów Mazowiecki; Misjonarze Św. Rodziny – Kazimierz Biskupi, Oblaci Maryi Niepokalanej – Odra; Orioniści – Zduńska Wola; Pallotyni – Ożarów Mazowiecki; Pasjoniści – Łódź; Paulini – Kraków; Pauliści – Lublin; Pijarzy – Kraków; Redemptoryści – Kraków (filozofia), Tuchów (teologia); Saletyni – Kraków; Salezjanie: (prow. św. Jacka oraz prow. św. Jana Bosko) - Kraków, (prow. św. St. Kostki) – Warszawa, (prow. św. Wojciecha) – Piła; Salwatorianie – Bagno; Sercanie – Stadniki k. Krakowa; Zgromadzenie Najświętszych Serc Jezusa i Maryi oraz Wieczystej Adoracji Najświętszego Sakramentu Ołtarza – Wrocław; Werbiści – Pieniężno; Zmartwychwstańcy – Kraków. W sumie z męskich zakonów w Polsce, posiadających jedną i więcej prowincji klerycy studiują w 32 Wyższych Seminariach Duchownych (nie licząc zakonnych domów studiów, klerikatów, domów formacyjnych dla kleryków), które posiadają własne biblioteki.

Biblioteki szkół podstawowych, gimnazjalnych (niższych seminariów duchownych), licealnych, zawodowych i techników, policealnych (pomaturalnych) w diecezjach polskich: Według danych z 2004 r. liczba szkół katolickich i bibliotek w niektórych diecezjach w porównaniu np. z rokiem 2001 zwiększyła się ale w części diecezji wykazuje tendencję spadkową. Oto przykłady: diec. bielsko-żywiecka – 6 (w 2001 – 5), arch. częstochowska – 16 (19), diec. drohiczyńska – 2 (2), arch. gnieźnieńska – 5 (11), diec. kielecka – 4 (3), arch. krakowska – 21 (37), arch. lubelska – 5 (8), arch. łódzka – 7 (9), diec. sandomierska – 2 (2), arch. szczecińsko-kamieńska – 16 (17), diec. toruńska – 3 (4), arch. warszawska – 28 (31), arch. wrocławska – 11 (13).

Jaki jest charakter ich zbiorów?

Jeżeli chodzi o zawartość treściową zbiorów bibliotek kościelnych, to musimy stwierdzić, że są to księgozbiory głównie o treści religijnej i teologicznej. Nie brak także w wyżej wymienionych bibliotekach książek z innych dziedzin, jak z filozofii, prawa, historii, filologii. W bibliotekach kościelnych o starszej historii znajdują się starodruki i inkunabuły. W niektórych znaczna jest liczba rękopisów. Omawiając stan bibliotek kościelnych pod względem jakościowym zmuszeni jesteśmy także operować pewnymi ogólnikami. Do dokładnej odpowiedzi na to pytanie potrzebny jest odpowiedni opis tych bibliotek, wykazów, statystyk i sprawozdań, a te nie łatwo zdobyć. Wystarczy wspomnieć jaki stopień trudności przedstawia dokładne określenie liczby tych placówek, a dopiero posiadając dane ilościowe można w oparciu o dokładniejsze informacje przedstawić ich jakość. A więc dokładnie nie wiemy, jakie zbiory mają biblioteki kościelne. W ubiegłym stuleciu o. Romuald Gustaw pisząc na ten temat stwierdził, że wytworzyła się wokół bibliotek kościelnych pewnego rodzaju legenda, że zawierają one cenne, niezbadane i niewyzyskane dotąd skarby. Na ten temat były dyrektor Biblioteki

Jagiellońskiej w Krakowie, Edward Kuntze⁹ pisał: „Biblioteki duchowne kryją prawdziwe skarby specjalnie interesujące zagranicę”. Choć w tej wypowiedzi jest dużo przesady, to z perspektywy czasu i po przeprowadzanych systematycznie badaniach, możemy stwierdzić, że biblioteki kościelne posiadają jeszcze sporo nieujawnionych i nieopracowanych rękopisów i druków. Przykładem może tu być Biblioteka Bożogrobców w Miechowie, czy klasztorna Biblioteka Sióstr Norbertanek w Imbramowicach k. Miechowa, które obecnie są opracowywane i w najbliższej przyszłości uką się ich katalogi.

Jak biblioteki kościelne są zorganizowane?

Mówiąc o organizacji placówki bibliotecznej należy uwzględnić: lokal, personel, księgozbiór i czytelników oraz czynności biblioteczne: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie materiałów bibliecznych. O danej bibliotece możemy powiedzieć, że jest dobrze zorganizowana, jeśli występują w stopniu zadowalającym wymienione zasadnicze elementy składające się na pojęcie biblioteki a także przedstawione uprzednio czynności biblieczne przebiegają sprawnie i celowo.

Wziąwszy pod uwagę wymienione kryteria, pod względem organizacyjnym możemy wyróżnić 3 grupy bibliotek kościelnych:

Do pierwszej grupy należałyby zaszerogować biblioteki kościelne zorganizowane w nowoczesny sposób. Mają one odpowiedni budynek lub lokal, stałego bibliotekarza lub bibliotekarzy, odpowiednio przygotowanych zawodowo, księgozbiór uporządkowany, systematycznie aktualizowany, stałych czytelników oraz fundusz pozwalający na sukcesywne uzupełnianie księgozbioru.

Liczba bibliotek kościelnych w Polsce, w których występują równocześnie wszystkie elementy kwalifikujące placówkę do rangi nowoczesnej – jest na pewno znacznie mniejsza od ilości tych placówek w ogóle. Zaliczają się do nich biblioteki uniwersyteckie i ich filie, biblioteki Wydziałów Teologii na uniwersytetach państwowych, biblioteki Instytutów Teologicznych i katolickich wyższych szkół prywatnych, większość bibliotek Wyższych Seminariów Duchownych oraz szkolne. Wymienione placówki naukowe korzystają z stałych dotacji państwa, Kościoła czy zakonu, wystawiają kwalifikujące certyfikaty naukowe, stąd jako bazę naukową posiadają nowoczesne biblioteki. Mają zapewniony stały fundusz na uzupełnianie księgozbioru, zatrudniają wykwalifikowanych pracowników, zapewniają ich doksztalcanie oraz zakupują nowoczesny sprzęt niezbędny do normalnego funkcjonowania placówki naukowej.

Księgozbiory wymienionych bibliotek stały się najbardziej uprzywilejowanymi zbiorami kościelnymi. Systematycznie powiększają swe zasoby, a te służą jako pomoc naukowa do studiów teologicznych. W 2003 roku ich zbiory wynosiły:

---

⁹ Jej dyrektor w latach 1927-1947, którego zasługą było wzniesienie gmachu biblioteki przy Al. Mickiewicza 22 w Krakowie, zasłużony dla ochrony zbiorów polskich, założyciel „Przeglądu Bibliotecznego”.

Uniwersytety	Druki (woluminy)	Czasopisma (tytuły)
KUL – Lublin	1800000	7000
KUL – filia w Stalowej Woli	31000	120
PAT – Kraków	30000	3450
UO – Wydz. Teol. – Opole	89067	656
UŚ – Wydz. Teol. – Katowice	104260	1432
Instytut Teologiczny – Sandomierz	13000	
Seminaria duchowne	Druki (woluminy)	Czasopisma (tytuły)
Białystok	37900	1 000 tytułów
Częstochowa	74000	345
Elbląg	20140	228
Ełk	21000	120
Kalisz	32000	600
Kielce	81500	1070
Kraków	300000	3450
Legnica	90000	360
Lublin	99000	1500
Łomża	39400	68
Łowicz	18150	1135
Łódź	45592	140
Pelplin	70000	1000
Przemyśl	120000	2226
Sandomierz	130000	324
Szczecin	200000	800
Tarnów	100000	1300
Olsztyn	236000	92309
Włocławek	110000	1200

Do drugiej grupy bibliotek kościelnych możemy zaliczyć te księgozbiory, które wprawdzie posiadają odpowiedni lokal i są uporządkowane, brak im jednak stałego bibliotekarza lub odpowiednich funduszy na uzupełnianie księgozbioru. W takich bibliotekach kościelnych księgozbiór może być uporządkowany ale w sposób na dzisiejsze czasy już nie nowoczesny. Książki mogą być ustawione na półkach, najczęściej według działów, katalogów, może brakować lub może on być przestarzały, tak że nie podaje on najistotniejszych elementów opisu w sposób zadowalający. Mogą zaistnieć przypadki, że katalog występuje w formie książki akcesyjnej. Może w takich bibliotekach brakować katalogu kartkowego alfabetycznego. W takich bibliotekach można po dłuższym wysiłku znaleźć poszukiwaną pozycję i z niej skorzystać. Jeśli w danej bibliotece brakuje jednego czy więcej elementów, to nie możemy takiej placówki nazwać nowoczesną.

Do tej grupy bibliotek zaliczyłbym niewielką ilość bibliotek seminaryjnych, które borykają się z trudnościami finansowymi, w których pozyskiwanie i powiększanie księgozbioru dokonuje się głównie na drodze darowizn lub spadków

lub nie zatrudniają stałego bibliotekarza. Zaliczyć możemy do tej grupy niektóre biblioteki diecezjalne, klasztorne i parafialne.

Do trzeciej grupy należą biblioteki, które znajdują się w stanie opłakanym. W takich pomieszczeniach bibliotecznych niejednokrotnie przechowuje się przedmioty nie związane z biblioteką. Nierzadko księgozbiór nie jest w całości ustawiony na półkach czy regałach a książki leżą na stosach lub nawet w paczkach. Zdarza się i tak, że cenniejsze wydawnictwa znajdują się obok druków nieużytecznych. O takie księgozbiory nikt zbytnio się nie troszczy, a jeśli jest „delegowany” bibliotekarz, to jest on nim raczej z nazwy. Mając zasadniczo na co dzień inne zajęcie lub bez odpowiedniego przygotowania, nie spełnia on funkcji właściwego bibliotekarza. Niejednokrotnie taki „bibliotekarz” z braku fachowej pomocy nie jest w stanie skatalogować sam biblioteki i doprowadzić jej do normalnego funkcjonowania lub aby to uczynić musiałby odłożyć na bok inne obowiązki. Wystarczyłoby policzyć ilość nieskatalogowanych książek w takiej, powiedzmy, składnicy i pomnożyć przez ilość czasu potrzebnego do skatalogowania jednej książki, a przekonalibyśmy się, ile na tę czynność potrzeba przeznaczyć czasu. W takiej sytuacji księgozbiór nieuporządkowany nie jest właściwie wykorzystywany, brak mu czytelników, a nieuzupełniany i nieopracowany staje się magazynem książek, a placówka taka właściwie nie zasługuje na miano biblioteki. Gdy taki księgozbiór znajduje się w odpowiednich warunkach, jest nadzieja, że nie zostanie zniszczony.

Takich księgozbiorów kościelnych jest na pewno sporo. I o tym chyba nikt z Szanownych Państwa nie muszę przekonywać. Sam z własnego podwórka zakonnego mogę podać kilka przykładów. Jaka jest liczba nieuporządkowanych, nienowoczesnych kościelnych placówek bibliotecznych w Polsce, trudno ustalić.

Na szczęście w ostatnich latach zauważamy w tej dziedzinie wiele pozytywnych przykładów. Biblioteki kościelne różnego typu porządkują swoje zbiory używając najnowszych programów komputerowych, a przez to wymiana informacji na temat ich księgozbioru jest, nieporównywalnie do przeszłości, sprawniejsza.

Co należy uczynić w tych placówkach kościelnych, aby wychodziły one na przeciw oczekiwaniom współczesnych czytelników?

Przede wszystkim komputeryzacja. Ważna w rozmaitych dziedzinach naszego życia, ma również swoje miejsce i zastosowanie w bibliotekach. Przedstawiając ten problem na podobnym sympozjum przed trzema laty w tej sali, poświęconemu komputeryzacji bibliotek, ks. Jerzy Latawiec mówił: „Niewątpliwie już dziś dostrzegamy pozytywne skutki komputeryzacji bibliotek, jednakże są one zauważalne przede wszystkim w dużych bibliotekach. Wydaje się jednak, że w niezbyt odległym czasie proces ten musi dotknąć także pozostałe biblioteki. Wynika to z faktu, że cywilizacja współczesna buduje nieustannie i w szybkim tempie społeczeństwo informacyjne. Także szybki rozwój Internetu powoduje, że przeciętny człowiek jest zasypywany ogromną ilością informacji [...]. Na tym tle rysuje się szczególne posłannictwo bibliotekarza obsługującego bibliotekę [...] Bibliotekarz nie może być tylko osobą, która automatycznie zarejestruje wypożyczenie, poda

książkę lub odłoży ją na półkę, a dla czytelnika powinien stać się przyjacielem i przewodnikiem, który zna księgozbiór, umie doradzić, podpowiedzieć i dyskretnie podsunąć wartościowe pozycje. Coraz częściej jednak, będzie musiał poruszać się w gąszczu informacji rozpowszechnianych przy użyciu nowoczesnych technologii i wskazywać drogę zagubionemu czytelnikowi”¹⁰.

W tym dziele wydatnie pomaga Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES. Zainicjowana we wrześniu 1991 r. w Warszawie, która w 1995 r. została erygowana przez Konferencję Episkopatu Polski, otrzymała status oraz osobowość prawną kościelną i państwową. Jej celem jest usprawnienie działalności polskich bibliotek kościelnych poprzez wdrażanie postępu technicznego, w szczególności koordynacja prac nad komputeryzacją tych bibliotek.

Federacja przyjęła jako obowiązkowy dla bibliotek członkowskich jednolity format danych komputerowego opisu katalogowego oparty na formacie MARC-BN oraz rozpowszechniła wśród tych bibliotek polski komputerowy program biblioteczny MAK z Biblioteki Narodowej. FIDES prowadzi szkolenia, pomaga w instalacji i eksploatacji programu MAK, stymuluje prace nad tworzeniem komputerowych bibliografii i katalogów oraz tworzy katalog centralny. Od roku 1995 Federacja wydaje swój Biuletyn, którego ukazało się 13 zeszytów.

W 2004 r. do FIDES należało 85 bibliotek kościelnych. Są to biblioteki Wydziałów Teologicznych, Wyższych Seminariów Duchownych, biblioteki zakonne oraz kilka parafialnych.

Opiekę nad bibliotekami kościelnymi powinni przejąć w większym niż dotychczas stopniu ci, którzy mają wpływ na polepszenie ich obecnej kondycji, gdyż oddolna inicjatywa nie zawsze może wystarczyć.

Dalej bardzo ważnym, by nie powiedzieć najważniejszym jest zatrudnienie w każdej bibliotece kościelnej stałych bibliotekarzy, którzy by się zajęli księgozbiorem. Biblioteka, choćby najlepiej zaopatrzona, jest sama w sobie martwym zbiorem lub magazynem książek. Od tego, jakim jest bibliotekarz, zależeć będzie i biblioteka. Jak wiele zawodów, tak i bibliotekarstwo winno się pojmować w kategoriach powołania.

Ważnym postulatem są finanse. Bibliotekarz o wielkich zaletach i planach niczego nie dokona, jeśli nie będzie dysponował odpowiednimi środkami finansowymi, a to pozwala zaopatrywać bibliotekę w bieżące wydania książkowe. A pod tym względem jest różnie.

Obecnie przed pracownikami bibliotek stają nowe wyzwania. Ich pracy nie można zamknąć tylko do pozyskiwania, katalogowania i udostępniania książek. Coraz częściej bibliotekarze stają wobec konieczności udzielania pomocy czytelnikowi nieradzącemu sobie z najnowszymi nośnikami informacji. Są to niewątpliwie nowe wyzwania, które prowadzą nie tylko do zmiany sposobu pracy, ale niejako wymuszają potrzebę systematycznego doksztalcania aby potencjalnemu czytelnikowi pomagać i służyć, bo dla nich jest biblioteka i bibliotekarze.

¹⁰ J. Latawiec, *Komputeryzacja bibliotek*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 77 (2002) s. 103.